‘Het is belangrijk
dat kinderbegeleiders
het groepsgevoel
bij kinderen bevorderen’

Rapport kinderopvang Goed, kan nog beter

tekst
CAROLINE BOUDRY,
LAURA DELBARRE
EN HESTER HULPIA
illustraties
VEERLE DERAVE

MeMoQ.1 is de tweede meting van de pedagogische kwaliteit in de Vlaamse kinderopvang (zie p. 6-7). Maar wat betekent dat onderzoek nu voor de begeleiders van jonge kinderen? *Kindertijd* trekt de werkvloer op en vraagt het hun zelf. Hester Hulpia (VBJK) reflecteert mee.

Warme opvang met werkpunt

Hester Hulpia, onderzoeker VBJK: 'Uit het onderzoek blijkt dat kinderen zich goed voelen in de opvang. Ze stralen vreugde en plezier uit, ze voelen zich helemaal op hun gemak. Het welbevinden van kinderen zit goed. De kinderbegeleiders zijn sensitief responsief, ze zorgen voor een warme en open sfeer, ze tonen affectie naar de kinderen. Het is er fijn vertoeven. Kinderen zijn er wel minder geboeid of geconcentreerd bezig. De betrokkenheid van kinderen is een aandachtspunt. Er zijn groeikansen voor de kinderbegeleiders om kinderen een rijke omgeving aan te bieden en kinderen educatief te ondersteunen. Dit staat zeker niet gelijk aan *schooltje spelen*. Het gaat over inspelen op de interesses van kinderen, bieden van een taalrijke omgeving, ervaringen van kinderen verdiepen en verrijken, kinderen prikkelen om te spelen en om de wereld rondom hen te ontdekken.'

Selma Caysi, kinderbegeleider: 'In ons kinderdagverblijf is het vrij spelaanbod verdeeld over verschillende zones in de ruimte. Kinderen kiezen zelf waarmee ze spelen. Tijdens hun spel zie ik vaak wel een kans om hun spel te verrijken. Zo zag ik Mila met de dieren spelen. Ik legde bij de dieren enkele houten schijven en Mila etaleerde er al snel een aantal dieren op. De dieren sprongen van de ene schijf naar de andere. Ik hou van materialen die ruimte laten voor de eigen verbeelding van kinderen. De manier waarop je het materiaal aanbiedt, hoeveel en waar, zal een ander spel uitlokken. We hebben bijvoorbeeld een grote speelboot in de inkomhal staan. Af en toe gaan we in die ruimte spelen. De boot kreeg weinig aandacht. Maar toen ik de boot in de leefruimte plaatste, was hij heel populair voor allerlei activiteiten. De boot werd een huis, een klimtoestel, een plek om boekjes te lezen ...

Ik observeer dus de kinderen. Wat doen ze? Met wie spelen ze? Waarmee spelen ze? Wat zijn hun interesses? Want vanuit hun interesses en grote betrokkenheid zullen ze veel leren. En ik speel mee, maar ik let er wel op dat ik hun spel niet overneem.'

Gunter Cannoot, docent Pedagogisch Handelen en stagebegeleider: 'Dat de educatieve ondersteuning beter kan, herken ik bij mijn leerlingen die stage lopen. Als ik hun tijdens de stage een educatieve opdracht geef, grijpen ze vaak naar een kant-en-klare activiteit. Maar het spelend leren ontdekken met bijvoorbeeld openeindemateriaal zoals een doos met kastanjes, takken en bladeren, daar

→

hebben ze het veel moeilijker mee. Daar zet ik in de klas en tijdens reflectiemomenten sterk op in. Het is natuurlijk niet evident om een spelaanbod te plannen, of dit nu voor baby's of peuters is. Leerlingen moeten eerst kijken naar de kinderen, naar wat ze doen en waar ze interesse in hebben. En dan kijken naar de ruimtes, naar de aanwezige materialen, wat ze kunnen aanbieden en daarbij vooral de reacties van kinderen observeren. Wat doen ze ermee? Hoe kan ik meespelen? Hoe kan ik het spel uitbreiden? Dat is niet zo eenvoudig te plannen. Reflecties over de dingen die leerlingen op stageplekken zien gebeuren, zijn belangrijke leermomenten. Ze maken een analyse van het pedagogisch handelen en maken een overzicht van wat er gebeurt. Door het benoemen van wat kinderen leren en kunnen leren, komen er suggesties voor een betere educatieve ondersteuning naar voren.'

Zoals in 2016, maar dan beter

Hester: 'De resultaten van de eenmeting liggen in lijn met die van de nulmeting uit 2016, en in lijn met internationaal onderzoek. Het verschil tussen welbevinden en betrokkenheid en het verschil tussen emotionele en educatieve ondersteuning was er in 2016 en is er ook nu. Net zoals in 2016 zien we daarnaast ook dat de emotionele en de educatieve ondersteuning het laagst is tijdens eetmomenten. En net die momenten kunnen zo rijk zijn. Tijdens het verzorgen kan je bijvoorbeeld de tenen van de kinderen tellen of de dieren op hun romper benoemen. Tijdens het eten kan je dan weer met de kinderen praten over de wortels die oranje zijn en over de regen die tegen het raam tikt. Ook tijdens vrije spelmomenten kan er meer aandacht zijn voor rijke speelmomenten. Vrij spel vraagt een heel bewuste houding van de kinderbegeleider: je luistert actief naar kinderen die opgaan in hun fantasiespel, speelt daarbij in op wat ze vertellen en breidt het spel eventueel uit.

Dat de pedagogische kwaliteit licht is gestegen, is mooi nieuws. Zeker omdat het woelige tijden waren voor de kinderopvang. Denk maar aan de coronapandemie en de nasleep ervan die in sommige voorzieningen voor personeelskrapte zorgde.'

Gunter: 'Als docent kom je in veel voorzieningen, en dan merk je dat de begeleider-kindratio toch wel voor een grote werkdruk zorgt bij de kinderbegeleiders. Personeelstekort maakt die nog groter. En dan komen mijn leerlingen ook nog eens op stage! Kinderbegeleiders geven vaak aan dat er geen tijd is om voldoende ruimte te maken voor kwaliteitsvolle interacties met kinderen. Dan ligt de nadruk soms te veel op het tempo. Ik denk daarbij aan zorgmomenten voor en na het slapen, waarbij de interactie tussen de stagiair-kinderbegeleider en het kind veel minder aandacht krijgt. Hetzelfde zie je vaak ook tijdens de maaltijden. Dat leidt er dan toe dat leerlingen nog meer gefocust raken op dat tempo, waardoor de interactie met het kind nog minder aandacht krijgt. Daar waar mentoren de nadruk leggen op *neem je tijd* en ook zelf de tijd nemen, merk ik dat leerlingen zeer snel de omslag kunnen maken en er echt voldoening uit halen. Zo zijn er op onze stageplaatsen gelukkig heel wat voorbeelden.

Ik benadruk bij mijn leerlingen dat ze sowieso heel veel leren van kinderbegeleiders met ervaring. Een positief voorbeeld voor onze leerlingen is dat van een mentor die tijdens vrij of geleid spel, maar ook tijdens de maaltijd of zorgmomenten, veelvuldig praat met elk kind. Ze verwoordt wat ze doet, stelt vragen aan de kinderen en geeft ze de tijd om iets te vertellen. Daarnaast geeft ze elk kind de ruimte om al dan niet (meteen) aan te sluiten, geeft ze hun autonomie en laat ruimte voor risicovol spel. Er zit in haar aanpak nooit iets *dwingends*, maar wel openheid en respect tegenover elk kind. Die groep straalt altijd veel *rust* uit, zelfs in de grootste hevigheid van het spelen. Elke leerling die bij deze begeleider in de groep terechtkomt, pikt dat als vanzelfsprekend op. Dat komt doordat ze als mentor de leerlingen diezelfde ruimte geeft om te proberen, te oefenen, te botsen en ook te falen. Het valt op dat de schroom bij de leerlingen om te zingen of te praten met de kinderen verdwijnt. Alsof ze zich in een veilige omgeving durven laten zien en horen.'

Groepssocialisatie

Hester: ‘In deze eenmeting werd voor de eerste keer groepssocialisatie gemeten. Dat is iets nieuws. Kinderopvang is vaak de eerste plek waar kinderen in groep, buiten het gezin, opgevangen worden. Kinderen leren er samenleven met andere kinderen en maken er vrienden. Daarom is het dus belangrijk dat kinderbegeleiders het groepsgevoel en de groepsverbondenheid bij kinderen bevorderen. Dat kan door kinderen warm te maken om met elkaar te spelen, ze aan te moedigen om elkaar te helpen en door de empathie tussen kinderen te versterken. Die groepssocialisatie scoort eerder laag. Hier liggen dus nog groeikansen.’

Ann-Sophie Dhaenens, pedagogisch coach: ‘Groepssocialisatie is nieuw in het onderzoek, en dat is een goede zaak. Je kijkt wie het kind is en wat het nodig heeft, maar je kijkt ook naar wat de groep nodig heeft. Hoe groeien de vriendschapsrelaties uit? In de opvang zijn altijd meerdere kinderen aanwezig. Hoe kan je die kinderen met elkaar verbinden? Tijdens mijn observaties zie ik mooie een-op-een-interacties tussen een begeleider en een baby of peuter, maar een begeleider speelt ook een belangrijke rol in het uitbouwen van groepsverbondenheid. Ik denk bijvoorbeeld aan het onthaalritueel waarbij je elk kind bij naam noemt, met een klein persoonlijk welkomstwoord. Iedereen krijgt de tijd om zacht te landen in de opvang tussen alle andere kinderen.

Je hebt als kinderbegeleider niet alleen oog voor vriendschapsrelaties, maar je kan die ook ondersteunen en versterken. Dat maak je mogelijk door je kinderen te kennen en door je ruimte in te zetten en af te stemmen op de aanwezige noden. Bijvoorbeeld: de groep zwaait Rosie en Ezra uit. Hun foto komt aan de fotowand waar je een plek voorziet voor de kinderen die afscheid nemen. Dat geeft je de kans om samen met de kinderen uit je leefgroep nog eens terug te blikken. “Rosie en Ezra zijn naar school …”, en daar start jouw troostend gesprek met de kinderen. Met die acties respecteer je de opgebouwde vriendschapsrelaties door gebruik te maken van afscheidsrituelen, en door dat afscheid actief te bespreken en visueel te maken.

Als begeleider gids je kinderen om samen te spelen. Dat kan samen fietsen zijn, waarbij je rekening houdt met elkaar en niet tegen elkaar botst. Of Fien speelt bijvoorbeeld met een auto en gaat volledig op in haar spel, terwijl Ahmed geboeid staat te kijken. Als kinderbegeleider kan je dan vragen of hij wil meespelen. Is het een ja, dan kan je aan Fien vragen of Ahmed ook mag meespelen. Of Yara maakt een puzzel en Arthur wil dezelfde puzzel maken. Dan is het belangrijk dat de kinderen door je reactie oog leren hebben voor elkaar en voor wat de ander voelt of wil. “Wil jij ook graag die puzzel maken, Arthur?” Indien Arthur dat bevestigt, kan je verder beschrijven wat je ziet en wat Yara aangeeft. Bijvoorbeeld: “Ik denk dat Yara haar puzzel eerst zelf wil proberen maken. Voel jij je dan misschien een beetje teleurgesteld, omdat je dezelfde puzzel wou maken?” Door te praten en kinderen te betrekken in het bedenken van mogelijke oplossingen, komen jullie samen uit het conflict.

> ‘De begeleider-kindratio zorgt voor een hoge werkdruk’

Je kan kinderen ook betrekken bij de zorg. Zo kan Mo een fopspeen geven aan Felix als hij die nodig heeft, of Ella het speeltje geven dat gevallen is. Kinderen ondersteunen bij het oplossen van een conflict, werkt ook verbindend. Als begeleider ga je relaties benoemen en zo krijgen kinderen stap voor stap een beeld van hun eigen handelen en dat van de ander. Zo leren ze sociale vaardigheden aan. Kinderen observeren, groepsdynamieken begrijpen, erover reflecteren en hierop inspelen, staan centraal, en daarom ben ik blij dat groepssocialisatie nu ook in het onderzoek zit.’

Aandacht voor de allerjongsten

Hester: ‘Kinderbegeleiders vinden het niet altijd makkelijk om baby’s een rijke omgeving te bieden. Ook dat toont de eenmeting. Zo scoort de educatieve ondersteuning bij baby’s laag. Kinderbegeleiders kunnen we dus nog meer ondersteunen in het bieden van rijke speelmogelijkheden voor baby’s of in het brabbelen met baby’s. Dat is niet altijd makkelijk, zeker niet als er nog veel andere kleine dreumesen rondlopen die aandacht vragen.’

Anne Van Mossevelde, kinderbegeleider: ‘Ik werk graag in een verticale groep. Door kinderen van

→

verschillende leeftijden samen te zetten, creëer je een ander *leefritme* in de groep. Maar het is als begeleider niet evident om je aandacht te verdelen tussen de baby's en de peuters. Baby's zijn dan ook nog eens geïnteresseerd in andere dingen dan peuters. Maar ze zijn wél geboeid door elkaars spel en genieten en leren veel van elkaar.

Met een baby heb ik intensere contacten tijdens de zorg- en eetmomenten. Ik denk dan ook vaak na over hoe ik baby's kan betrekken in het spel van peuters. Soms volstaat het al om een baby bij een groep spelende peuters te zetten. Ik zie dat peuters vaak spontaan aandacht geven aan een baby. Zo vindt Helena het fijn wanneer Yannis lacht, als hij een speeltje aanreikt of eens over haar handen wrijft en zijn naam zegt met wat kirrende geluidjes erbij. Ik neem ook geregeld een baby op mijn schoot als ik een boekje voorlees aan de peuters. Ook nog, wanneer ik op stap ga met de peuters, neem ik een baby in een draagdoek mee. Ik merk dan wel dat ik meer met de peuters praat dan wanneer ik alleen met de baby op stap ga.'

De belangrijke invloed van de groepsgrootte en het aantal kinderen per begeleider

Hester: 'Negen kinderen per begeleider is te veel. In de ons omringende landen is er soms een begeleider voor drie tot vijf kinderen. En dat verschil zie je gewoon. In kleinere groepen hebben kinderbegeleiders meer tijd om met de kinderen te spelen, om met hen in gesprek te gaan, om van de eetmomenten fijne momenten te maken, om samen naar buiten te gaan, om gezellig een boekje te lezen. Gelukkig koos het beleid voor kleinere groepen en een lagere begeleider-kindratio.'

Ann-Sophie: 'Als je met minder kinderen in een groep werkt, zijn er meer kansen tot betekenisvolle interacties. Er ontstaan gemakkelijker dialogen en samenspel tussen de kinderen. Er zijn voor elk kind minder externe prikkels. Je ervaart zelf minder stress en je kan beter inspelen op de signalen van kinderen. Een boek voorlezen voor een kleine groep is totaal anders dan voorlezen voor een grote groep.'

Ouders hebben vertrouwen

Hester: 'Ouders zijn tevreden over de communicatie, zeker als het gaat over de dagelijkse zaken en de verzorging van hun kind. Ze erkennen de opvang als pedagogische plek, want kinderen leren er samenspelen en zelfstandig worden. Ze zijn het meest tevreden over de veiligheid, de aandacht voor hoe het kind zich voelt in de groep en dat er gewerkt wordt op het ritme van hun kind.

Ouders zijn ook begaan met de opvang en zien ook kansen waar verbetering mogelijk is. Ze zien verbeterkansen naar de ondersteuning van hun kind: de ontwikkeling van hun kind meer stimuleren, de taalontwikkeling bevorderen, meer buitenspelen, meer rijke materialen en verschillende activiteiten aanbieden, leren omgaan met verschillende culturen … Ouders zien ook verbeterkansen voor de opvang zelf. Dat gaat dan vooral over voldoende personeel en kleinere groepen. Ouders en kinderbegeleiders zijn dus duidelijk partners in de opvoeding van de kinderen.'

Hayat Allali, onthaalouder: 'Mijn opvang is heel divers. Dat kan je zien aan de foto's en de kinderen in de groep, maar ook aan mijn hoofddoek. Ik zeg het ook expliciet aan de ouders die op bezoek komen. Zo zijn er bij mij kinderen van Turkse, Spaanse, Vlaamse of Afghaanse origine. Als kinderen hier starten, begrijpen ze vaak nog geen Nederlands. Ikzelf spreek meerdere talen, en probeer verbaal contact te leggen in hun thuistaal, of ik vraag aan de ouders enkele woorden in de taal die ze thuis praten. Dat is bij de opstart van de opvang belangrijk voor het welbevinden, de veiligheid en het zelfvertrouwen van kinderen. Als ouders zich moeilijk in het Nederlands kunnen uitdrukken, dan ga ik samen met hen op zoek naar een taal die we beiden begrijpen. Ik luister naar de noden van de gezinnen en wat ze wensen voor hun kind. Zelf heb ik ook een lijstje met heel wat vragen.

Die diversiteit breng ik ook graag in beeld. Als kinderen 's morgens aankomen, hangen ze hun por-

tretfoto aan het vilten bord. Dat is een manier om elk kind te verwelkomen in de groep. Samen met de ouders maken we een familieboek. Dit is een fotoalbum met gezinsfoto's van alle kinderen. Zo'n boek brengt de culturele diversiteit van gezinnen mooi in beeld, want de foto's stralen die uit. De ene mama heeft een hoofddoek, een andere peuter of baby heeft broers of zussen. Ik heb ook portretten van de ouders gemaakt, die geplastificeerd en in een map verzameld. De kinderen vinden het heel fijn om samen naar de kinderen, mama's en papa's te kijken. Ik heb ook kinderboeken in huis. Ik zorg ervoor dat er in de verhalen kinderen met verschillende huidskleur te zien zijn, want dat sluit aan bij de groep kinderen van mijn opvang.

Samen met de kinderen vieren we ook feest. Daarbij speel ik in op de feesten die belangrijk zijn voor de kinderen in mijn groep. We vieren verjaardagen, maar ook Sinterklaas, Kerstmis, islamitische feesten en eindejaarsfeesten. Op die manier breng ik de sfeer van wat thuis leeft binnen in mijn opvang.'

We willen groeien

Hester: 'Dat we de pedagogische kwaliteit in Vlaanderen in kaart willen brengen, toont dat we met z'n allen de kinderopvang serieus nemen. Het is een grote blijk van waardering voor de professionaliteit in de sector en van het belang van de pedagogische functie van kinderopvang. De sector is bereid om zichzelf in vraag te stellen en te blijven groeien en verbeteren. Dat iedereen het wetenschappelijk onderzoek belangrijk vindt, zien we bijvoorbeeld aan de hoge responsgraad. Die toont dat de meeste voorzieningen bereid waren om deel te nemen aan het onderzoek. Het is niet zo evident om een hele voormiddag onderzoekers in je voorziening op bezoek te hebben, om vragenlijsten in te vullen en om ouders warm te maken om dat ook te doen. Maar het is zó belangrijk voor opvangvoorzieningen om te weten wat ze goed doen en waar ze nog in kunnen groeien. Idem voor het beleid: wat bepaalt nu de kwaliteit en waar moeten ze dus extra op inzetten? Idem voor de opleidingen en de ondersteuningsstructuren: wat kunnen zij veranderen om de sector nog beter voor te bereiden of te ondersteunen? Maar zeker ook voor ouders is het belangrijk, want als ouder wil je toch dat de opvang van je kind van hoge kwaliteit is.'

Meer info over het pedagogisch raamwerk en MeMoQ vind je hier.

ANN-SOPHIE DHAENENS
pedagogisch coach
Mentes / VCOK, Gent

GUNTER CANNOOT
docent Pedagogisch Handelen
en stagebegeleider
Heilig-Hart & College, Halle

ANNE VAN MOSSEVELDE
kinderbegeleider
kinderdagverblijf De Knuffelboom XL, Gent

SELMA CAYCI
kinderbegeleider
kinderdagverblijf De Knuffelboom XL, Gent

HAYAT ALLALI
onthaalouder
Tovertuin, Vilvoorde

HESTER HULPIA
onderzoeker
VBJK